

Nr 31

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 27 april 1962 dagtecknad proposition, nr 167, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1).

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att de särskilda bestämmelserna om nattvila för kvinnor utgår ur arbetarskyddslagen. I fortsättningen kommer alltså samma regler i fråga om nattvila att gälla för män och kvinnor. Dessa regler föreslås jämkade för att underlätta tvåskiftsarbete vid femdagarsvecka. Slutligen föreslås arbetarskyddsstyrelsen få befogenhet att i vissa fall meddela dispens från förbudet mot att använda kvinnor till arbete under jord.

Författningsförslaget är av följande lydelse:

Förslag till
till
L a g
om ändring i arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1)

Härigenom förordnas, att 36 och 37 §§ arbetarskyddslagen den 3 januari 1949¹ skola upphöra att gälla samt att 19, 20, 34, 62, 64 och 73 §§ samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

19 §.

Arbetstagare skall åtnjuta erforderlig ledighet för nattvila. I denna ledighet skall ingå tiden mellan klockan 23 och klockan 5.

Från vad sålunda stadgats må avvikelse ske, där visst arbete med hänsyn till sin natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet måste fortgå jämväl nattetid eller eljest bedrivas å tid före klockan 5 eller efter klockan 23. Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i driften eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må ock arbetstagare, i den mån det är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete å tid mellan klockan 23 och klockan 5.

Arbetstagare i överordnad ställning må, där så finnes påkallat, användas till arbete å tid mellan klockan 23 och klockan 5 utan hinder av vad i första stycket är stadgat.

Arbetstagare skall åtnjuta erforderlig ledighet för nattvila. I denna ledighet skall ingå tiden mellan klockan 24 och klockan 5.

Från vad sålunda stadgats må avvikelse ske, där visst arbete med hänsyn till sin natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet måste fortgå jämväl nattetid eller eljest bedrivas å tid före klockan 5 eller efter klockan 24. Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i driften eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må ock arbetstagare, i den mån det är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete å tid mellan klockan 24 och klockan 5.

Arbetstagare i överordnad ställning må, där så finnes påkallat, användas till arbete å tid mellan klockan 24 och klockan 5 utan hinder av vad i första stycket är stadgat.

¹ Senaste lydelse av 36 och 37 §§ se SFS 1950: 70.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

20 §.

När särskilda skäl föranleda därtill, må arbetarskyddsstyrelsen medgiva att arbetstagare användes till arbete å tid mellan klockan 23 och klockan 5 i vidare utsträckning än som följer av bestämmelserna i 19 §.

När särskilda skäl föranleda därtill, må arbetarskyddsstyrelsen medgiva att arbetstagare användes till arbete å tid mellan klockan 24 och klockan 5 i vidare utsträckning än som följer av bestämmelserna i 19 §.

Sådant undantag — — — — — uppkomma därigenom.

34 §.

Kvinna må — — — — — eller stenbrott.

Vad i första stycket stadgas avser icke arbetstagare i överordnad ställning, som ej utför kroppsarbete.

Arbetarskyddsstyrelsen äger medgiva, att kvinna utan hinder av bestämmelsen i första stycket må användas till sjukvårdsarbete eller annat socialt arbete så ock tillfälligt arbete, som antingen står i samband med kvinnans yrkesutbildning eller icke är kroppsarbete.

62 §.

Arbetsgivare, som använder minderårig eller kvinna till arbete i strid mot bestämmelse i 23, 24, 25, 27, 30, 31, 32, 33 eller 34 §, 35 § andra stycket eller 36 §, straffes med dagsböter.

Arbetsgivare, som använder minderårig eller kvinna till arbete i strid mot bestämmelse i 23, 24, 25, 27, 30, 31, 32, 33 eller 34 § eller 35 § andra stycket, straffes med dagsböter.

Har förseelsen — — — — — — — femtio kronor.

64 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, varom stadgas i 31, 33, 36 eller 37 §, dömes till böter från och med fem till och med trehundra kronor. Har arbetsgivare eller annan för arbetsgivarens räkning mot bättre vetande lämnat

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, varom stadgas i 31 eller 33 §, dömes till böter från och med fem till och med trehundra kronor. Har arbetsgivare eller annan för arbetsgivarens räkning mot bättre vetande lämnat orik-

(Gällande lydelse)

oriktig uppgift i anmälan, som avses i nämnda paragrafer, straffes med dagsböter.

(Föreslagen lydelse)

tig uppgift i anmälan, som avses i nämnda paragrafer, straffes med dagsböter.

73 §.

Över arbetarskyddsstyrelsens beslut i ärende, som avses i 23, 24, 25, 29, 30, 31, 33, 36 eller 37 §, 40 § tredje stycket eller 70 § andra stycket, må klagan ej föras.

Över arbetarskyddsstyrelsens beslut i ärende, som avses i 23, 24, 25, 29, 30, 31 eller 33 §, 40 § tredje stycket eller 70 § andra stycket, må klagan ej föras.

Talan mot — — — — — ämbetsverks beslut.

Denna lag träder i kraft den dag
Konungen förordnar.

I samband med propositionen har utskottet behandlat de i anledning av densamma väckta, likalydande motionerna nr 730 i första kammaren av herr *Ericsson, John*, och nr 884 i andra kammaren av herr *Carlstein*. I motionerna hemställes

»att riksdagen vid behandling av propositionen nr 167 måtte för sin del besluta att §§ 34, 37 och 73 i arbetarskyddslagen ändras på sätt som föreslagits av kungl. arbetarskyddsstyrelsen, vilket här fogas som bilaga, samt att i övrigt avslå de i propositionen framförda ändringsförslagen av arbetarskyddslagen.»

Den vid motionerna fogade bilagan är av följande lydelse:

»Förslag till ändrad lydelse av 34, 37 och 73 §§ arbetarskyddslagen den 3 januari 1949

34 §.

Kvinna må — — — eller stenbrott.

Arbetarskyddsstyrelsen må i särskilda fall medgiva undantag härifrån, då fråga är om arbete, som utföres av kvinna i överordnad ställning och som icke är att hänföra till manuellt arbete, om arbete, som avser sjukvård eller sociala välfärdsanordningar, om arbete, som i samband med yrkesutbildning tillfälligt utföres under jord, eller om annat arbete, som tillfälligt utföres under jord och som icke är att hänföra till manuellt arbete.

37 §.

Å arbetsställe — — — att vidtagas.

När synnerliga skäl därtill äro må undantag från bestämmelserna i 36 § första stycket meddelas av arbetarskyddsstyrelsen.

73 §.

Över arbetarskyddsstyrelsens beslut i ärende, som avses i 23, 24, 25, 29, 30, 31, 33 eller 36 §§, 40 § tredje stycket eller 70 § andra stycket, må klagan ej föras.

Talan mot — — — ämbetsverks beslut.»

Beträffande de skäl motionärerna åberopat till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionen II: 884.

Gällande bestämmelser m. m.

Beträffande innehållet i arbetarskyddslagen i förevarande hänseenden samt i Internationella arbetsorganisationens konventioner angående kvinnors nattarbete inom industrien och angående användande av kvinnor till arbete under jord i gruvor av alla slag får utskottet hänvisa till propositionen s. 5—7.

Historik

År 1931 infördes i *1912 års lag om arbetarskydd* allmänna bestämmelser om ledighet för nattvila. Enligt dessa borde arbetarna, där ej arbetets natur, allmänhetens behov eller annan omständighet skäligen kunde anses kräva avvikelse, beredas erforderlig ledighet för nattvila. Vid tillkomsten av detta stadgande uttalade sig såväl föredragande departementschefen som riksdagen för en mjuk tillämpning av detsamma, med påföljd att stadgandet i realiteten gav ringa möjlighet till ingripande mot förekomsten av nattarbete.

Samtidigt överfördes till arbetarskyddslagen i stort sett oförändrade bestämmelserna i den tidigare gällande *lagen 1909 angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag*. Bestämmelserna innebar att kvinna, som användes i industriellt arbete, vilket bedrevs i sådan omfattning att å arbetsställe i regel sysselsattes minst tio arbetare, skulle för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst 11 timmar varje dygn och att tiden mellan klockan 22 och klockan 5 skulle ingå i denna ledighet. Från denna huvudregel meddelades vissa undantag för nödfallsarbete, säsongarbete samt för förarbetande av varor underkastade hastig försämring.

I *proposition nr 298 till 1948 års riksdag* framlades förslag till nu gällande arbetarskyddslag. Beträffande de allmänna bestämmelserna om ledighet för nattvila innebar förslaget en ur principiell synpunkt betydande skärpning i förhållande till vad tidigare gällt. Från att arbetstagaren tidi-

gare skulle beredas erforderlig ledighet för nattvila infördes ett direkt förbud mot nattarbete mellan klockan 23 och klockan 5. Undantag stadgades dock i 19 § för bl. a. arbete, som på grund av sin natur måste bedrivas jämväl nattetid. Vidare erhöll arbetarskyddsstyrelsen i 20 § befogenhet att då särskilda skäl föranledde därtill medgiva dispens från nattarbetsbestämmelserna. Styrelsen ägde också medge dispens då arbetstagarna fann dispens önskvärd. I fråga om nattarbetsförbudet för kvinnor föreslogs ändring i sak så till vida att nattarbetsförbudet utsträcktes till att omfatta samtliga arbetsställen inom industri oavsett dess omfattning samt tillika inom hantverket.

Till grund för propositionen låg ett av 1938 års arbetarskyddskommitté år 1946 avlämnat betänkande med förslag till lag om skydd mot ohälsa och olycksfall i arbete m. m. (SOU 1946: 60). Beträffande regeln i 20 § att arbetarskyddsstyrelsen ägde, då särskilda skäl föranledde därtill, medgiva dispens för nattarbetsbestämmelserna framhöll kommittén:

Det gäller exempelvis att tillgodose ett sådant allmänt intresse som försvar och folkförsörjning. Likaså kan det vara nödvändigt att bedriva nattarbete för att undvika olägenheter av teknisk, ekonomisk eller social natur. Sålunda kan det exempelvis föreligga starkt behov av att utnyttja en dyrbar produktionsapparat eller att eljest på ett rationellt sätt tillgodogöra sig förefinliga resurser. Kommittén anser att även i dylika fall möjlighet bör finnas att meddela undantag från det i lagförslaget upptagna nattarbetsförbudet.

I frågan om bibehållande av det särskilda nattarbetsförbudet för kvinnor anförde kommittén bland annat:

Frågan huruvida det för kvinnor gällande nattarbetsförbudet bör bibehållas, får givetvis ses i samband med förslaget om ett allmänt nattarbetsförbud, avseende såväl män som kvinnor. Såsom framgår av en del remissyttrandena ha vissa kvinnliga sammanslutningar ansett, att särskilt nattarbetsförbud för kvinnor icke vore påkallat, då ett allmängiltigt sådant förbud infördes i lagen. Detta skulle enligt kommitténs mening förutsätta, att man i lagen stadgade allmänt förbud mot nattarbete inom varje slag av verksamhet, som omfattades av lagen, och att särskilt tillstånd under vissa förhållanden skulle kunna lämnas till dylikt arbete. Såsom förut framhållits — — — har kommittén dock icke ansett sig kunna framlägga förslag till stadgande av detta innehåll utan i stället föreslagit bestämmelser, enligt vilka från det allmänna nattarbetsförbudet undantages sådant arbete, som på grund av arbetets natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet måste bedrivas jämväl nattetid. Om enbart detta stadgande skulle finnas i lagen, skulle möjlighet givas att i ett flertal fall använda kvinnor till nattarbete, som för närvarande ej är tillåtet. Kommittén anser sig icke kunna förorda en sådan lösning utan föreslår, att det särskilda nattarbetsförbudet för kvinnor alltjämt bibehålles.

I propositionen yttrade föredragande departementschefen beträffande det generella undantaget i 19 § för arbete, som på grund av sin natur måste bedrivas jämväl nattetid, följande:

I detta sammanhang vill jag beröra ett tolkningsspörsmål av mera prin-

cipiell innebörd, nämligen frågan huruvida enbart driftsekonomiska skäl kunna motivera att en verksamhet hänföres till sådant arbete som måste fortgå jämväl nattetid. En dylik tolkning överensstämmer icke med min uppfattning. För att driftsekonomiska skäl skola kunna motivera ett avsteg från nattarbetsförbudet böra de sammanhånga med arbetsprocessens tekniska natur, exempelvis på det sätt att igångsättningsprocessen kräver så lång tid, att det icke skulle vara ekonomiskt möjligt att driva verksamheten i fråga, om driften skulle avbrytas varje natt. Undantagsbestämmelsen bör sålunda icke anses omfatta fall, där på grund av att den maskinella utrustningen är mycket dyrbar treskiftsarbete utgör en förutsättning för att verksamheten skall bli lönande. I dylikt fall kan däremot möjligen dispens ifrågakomma efter prövning av de föreliggande omständigheterna.

Rörande de föreslagna dispensreglerna i 20 § yttrade departementschefen:

I sak har jag icke något att erinra mot vad kommittén föreslagit i fråga om förutsättningarna för dispens från det principiella nattarbetsförbudet. — — — Kommitténs i motiveringen gjorda uttalanden rörande innebörden av dessa bestämmelser har i yttrandena icke mött några invändningar och jag kan i huvudsak ansluta mig till vad kommittén anför. Brådskande leveranser synas dock ingalunda alltid böra utgöra tillräckligt skäl för dispens. En företagare, som åtagit sig så stora leveranser, att han på förhand hort inse att dessa icke skulle kunna fullgöras utan tillgripande av nattarbete, bör i allmänhet icke kunna påräkna dispens, såframt icke sådan kan anses motiverad av andra skäl. Eljest skulle nattarbetsförbudet lätt kunna göras illusoriskt.

I anledning av propositionen väcktes i riksdagen bl. a. *motionerna I: 438* och *II: 621* med yrkande om sådan utvidgning av de generella undantagsbestämmelserna i 19 § att avvikelse från huvudregeln om nattvila skulle få ske även då så erfordrades för att under ekonomisk kris främja landets export, ävensom då av betydande driftsekonomiska skäl visst arbete borde äga rum nattetid. Motionerna innehöll därjämte ett andrahandsyrkande av innehåll som framgår i det följande.

Andra lagutskottet tillstyrkte i silt av riksdagen godkända utlåtande nr 62 propositionen i berörda delar samt anförde därvid bland annat:

Såsom tidigare anförts anser utskottet det nödvändigt att lagens föreskrifter om nattvila utformas så, att de medgiva tillräckligt hänsynstagande till den rådande ekonomiska situationen. Enligt utskottets mening uppfylla de i propositionen föreslagna bestämmelserna detta krav. Såsom departementschefen framhållit torde sålunda det mesta av det nattarbete, som f. n. bedrives, omfattas av det föreslagna generella undantagsstadgandet från nattarbetsförbudet. Vidare ger förslaget arbetarskyddsstyrelsen en allmän befogenhet att dispensera från förbudet. Skulle arbetarskyddsstyrelsen vägra dispens, föreligger enligt förslaget möjlighet att genom besvär underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning. Enligt utskottets mening kan det icke vara lämpligt att, såsom ifrågasatts i *motionerna I: 438* och *II: 621*, utvidga det generella undantagsstadgandet att omfatta även sådana fall, där nattarbete erfordras för att under ekonomisk kris främja landets export. Bedömandet härav synes icke böra i första hand överlämnas till den enskilde arbetsgivaren. Dispensregeln erbjuder tillräcklig möjlighet att beakta dylika fall. — — — —

Utskottet kan icke dela den i motionerna I: 438 och II: 621 uttalade meningen, att avvikelse från nattarbetsförbudet skulle få ske utan dispens, då betydande driftsekonomiska skäl talade därför. Därigenom skulle nämligen risk föreligga att huvudsyftet med de i propositionen föreslagna bestämmelserna angående nattarbetet — att inskränka sådant nattarbete som utslutande bedrivs av ekonomiska skäl — i viss mån komme att förfelas. Icke heller kan utskottet biträda det i dessa motioner framställda andrahandsyrkandet, att från riksdagens sida till lagtexten måtte fogas en kommentar av innehåll att dispens skall givas då viktiga driftsekonomiska skäl tala därför. En företagares enskilda intresse av att bedriva nattarbete utgör enligt utskottets mening icke i och för sig tillräckligt motiv för att tillåta nattarbete, hur betydande detta intresse än skulle vara. För att dispens skall kunna givas synes det böra krävas, att därutöver föreligga andra omständigheter, som kunna göra nattarbete försvarligt. Dispensprövningen bör sålunda innefatta en allsidig avvägning av omständigheterna i det särskilda fallet.

Beträffande det särskilda nattarbetsförbudet för kvinnor anförde utskottet:

Enligt utskottets mening bör det särskilda nattarbetsförbudet för kvinnor alljämt bibehållas. I likhet med departementschefen anser nämligen utskottet den omständigheten, att de i industriellt arbete sysselsatta kvinnorna och deras fackliga organisationer motsatt sig det från visst kvinnohåll framförda kravet på förbudets upphävande, utgöra ett kraftigt belägg för att behov av ifrågavarande skyddslagstiftning fortfarande måste anses föreligga. Man får i detta sammanhang icke glömma, att många av de inom industrien sysselsatta kvinnorna vid sidan av sitt förvärvsarbete ha att sköta hem och barn; skulle nattarbete tillåtas, uppkommer stor risk för att dessa kvinnor icke skulle få tillfälle till erforderlig vila under dagen.

Vid 1950 års riksdag vidtogs vissa ändringar i särbestämmelserna för kvinnors nattvila; bl. a. erhöll Kungl. Maj:t möjlighet att då synnerliga skäl kunde föranleda därtill dispensera från bestämmelserna.

Vid 1957 års riksdag väcktes *motioner*, i vilka hemställdes att de särskilda nattarbetsbestämmelserna för kvinnor skulle utgå ur arbetarskyddslagen. Andra lagutskottet avstyrkte i sitt av riksdagen godkända utlåtande motionerna och anförde bland annat följande:

Utskottet vill till en början framhålla, att nattarbete i allmänhet måste anses förenat med åtskilliga olägenheter för den enskilde arbetstagaren. Här må endast nämnas omställningssvårigheter samt problem i vad rör anpassning till familje- och samhällslivet. Det måste därför betraktas som ett arbetarskyddsintresse av vikt, att förekomsten av nattarbete begränsas till vad som är nödvändigt med hänsyn till vad allmänhetens behov och samhällets ekonomi kräver. För kvinnornas del måste vid bedömande av spörsmålet framför allt beaktas att många kvinnor vid sidan av sitt förvärvsarbete har att sköta hem och barn, vilket kan i hög grad begränsa deras möjligheter att erhålla erforderlig vila under dagen. Det är inte minst med hänsyn härtill angeläget att tillse att kvinnor icke användes till arbete nattetid mer än vad som är absolut erforderligt.

Gentemot vad i motionerna och i vissa remissyttranden anförts om att det skulle vara ologiskt med ett särskilt nattarbetsförbud för kvinnor, som sysselsattes i hantverks- eller industriellt arbete, då beträffande andra och må-

hända icke mindre ansträngande yrkesgrenar icke finns motsvarande restriktiva bestämmelser, vill utskottet anföra, att det förhållandet, att särskilda skäl nödvändiggör att kvinnor inom vissa yrkesområden användes till nattarbete i en vidare utsträckning, icke rimligen kan i och för sig motivera en utvidgning av möjligheterna till nattarbete inom andra områden, där icke ett motsvarande behov föreligger. Påståendet i motionerna att en särlagstiftning av förevarande slag skulle åstadkomma krångel och onödiga tolkningssvårigheter har icke närmare utvecklats. Utskottet kan för sin del icke finna, att de olägenheter i berörda avseenden som kan vara förenade med den nuvarande lagstiftningen är av den arten, att de bör tillmätas större betydelse vid prövning av frågan om ett bibehållande av nuvarande regler. Vad slutligen angår motionärernas uttalande att det speciella nattarbetsförbudet för kvinnor försvårar kvinnans ställning på arbetsmarknaden är att konstatera, att några belägg icke kunnat påvisas för att så är i någon mera avsevärd grad fallet. Framhållas må att förbudet icke är av absolut natur utan att möjligheter till dispens i förekommande fall rymmes inom ramen för nu gällande lagstiftning. Det bör i detta sammanhang särskilt bemärkas att Landsorganisationen, som bland sina medlemmar kan räkna flertalet av de i industriellt arbete sysselsatta kvinnorna i vårt land, motsatt sig ett slopande av de aktuella bestämmelserna. Härav torde man kunna draga den slutsatsen, att det för närvarande bland de industriarbetande kvinnorna i varje fall icke finns någon mera utbredd opinion mot de särskilda skyddsbestämmelserna mot nattarbete för kvinnor.

Vid 1960 års riksdag hemställdes i *motioner* att riksdagen måtte besluta sådan ändring i arbetarskyddslagen att avvikelse från bestämmelserna om nattvila skulle kunna ske med hänsyn till ekonomiska faktorer samt då det ekonomiska läget gör en sådan avvikelse angelägen. *Andra lagutskottet* avstyrkte i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 32 motionerna i avvaktan på resultatet av planerade överläggningar i frågan mellan arbetarskyddsstyrelsen och arbetsmarknadsparterna. Utskottet gjorde emellertid följande uttalande:

Sedan arbetarskyddslagens tillkomst har utvecklingen på det industriella området gått mot en alltmer ökad mekanisering av tillverkningen. Denna utveckling har medfört en fördyring av produktionsapparaten, beroende dels på att den maskinella utrustningen i och för sig blivit mera kostnadskrävande i inköp och dels på att maskinparken med hänsyn till tekniska och andra skäl torde behöva förnyas i hastigare takt än tidigare. För att svensk industri skall kunna bestå i den alltmer hårdnande utländska konkurrensen förutsätter de stora kapitalinvesteringarna i viss mån ett effektivare utnyttjande av produktionsapparaten. Detta skulle kunna uppnås genom ökad användning av treskiftsarbete. För att ett gott utbyte skall erhållas genom treskiftsarbete fordras emellertid, att arbetstagarna är villiga att åtaga sig sådant arbete, vilket i allmänhet torde förutsätta att avtal därom träffas mellan arbetsmarknadens parter.

Efter de ovannämnda överläggningarna inkom *arbetarskyddsstyrelsen* i skrivelse den 20 december 1960 till Kungl. Maj:t med vissa förslag till ändringar i arbetarskyddslagen. Förslagen innebar dels att dispensgivningen beträffande kvinnors nattarbete skulle överflyttas från Kungl. Maj:t till

arbetarskyddsstyrelsen, dels ock att dispens i vissa fall skulle införas beträffande förbudet att använda kvinnor till arbete under jord. Beträffande det närmare innehållet i arbetarskyddsstyrelsens skrivelse samt i remissyttrandena över detta får utskottet hänvisa till propositionen s. 7—9.

Vid 1961 års riksdag väcktes ånyo *motioner*, som gick ut på att de i arbetarskyddslagen intagna bestämmelserna om kvinnors användande i arbete skulle upphävas i den mån de inskränkte kvinnornas möjligheter till yrkesarbete. Det var alltså föreskrifterna om kvinnors användande till arbete under jord samt till arbete nattetid som motionärerna riktade sig mot.

Andra lagutskottet, som behandlade motionerna i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 23, avstyrkte motionerna med hänvisning till att de stadganden i arbetarskyddslagen, som motionärerna aktualiserat, redan var föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet genom arbetarskyddsstyrelsens förslag.

Departementschefen

Föredragande departementschefen, statsrådet Nilsson, har anfört:

»Arbetarskyddslagstiftningen har till ändamål att garantera arbetstagararna arbetsförhållanden, som inte äventyrar deras hälsa och välbefinnande. Sedan frågor av detta slag började bli föremål för lagstiftarnas uppmärksamhet har arbetsförhållandena inom industrien, som i detta sammanhang främst är av intresse, undergått avsevärda förändringar. Arbetarskyddslagstiftningen kan inte undgå att påverkas av denna utveckling. Omständigheter, som tidigare påkallade särskild uppmärksamhet med hänsyn till arbetskraftens behov av skydd mot hälsofara, kan ha förlorat i betydelse. Å andra sidan kan nya förhållanden ha tillkommit, som ändrar eller ökar hälsoriskerna för arbetstagararna.

Under ett tidigare skede av arbetarskyddslagstiftningens tillvaro var det naturligt att stor vikt fästes vid regler till förhindrande av skadeverkningar, som beror på ett övermått av arbete. Arbetets förläggning under dygnet tillmättes därvid inte den minsta betydelsen. Vår nuvarande arbetarskyddslag innehåller också i fråga om vuxna arbetstagarars arbete nattetid dels allmänna bestämmelser, som gäller både män och kvinnor, dels särskilda regler rörande den kvinnliga arbetskraften.

Enligt de allmänna bestämmelserna skall arbetstagararna åtnjuta erforderlig ledighet för nattvila och i denna ledighet skall ingå tiden mellan kl. 23 och kl. 5. Avvikelse härifrån får ske, om visst arbete med hänsyn till sin natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet måste bedrivas nattetid. Vidare får avvikelse ske, när det är fråga om s. k. nödfallsarbete, dvs. arbete som blivit nödvändigt på grund av olyckshändelse, naturkatastrof och liknande omständigheter.

Utöver dessa avvikelser gäller, att arbetarskyddsstyrelsen får medge

undantag från nattarbetsförbudet, dels om det föreligger särskilda skäl och dels om det av uttalande från arbetstagarnas sammanslutning eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetstagare, som skulle beröras av undantaget, finner detta önskvärt och det inte skäligen kan befaras att ohälsa eller överansträngning kan bli följden.

Enligt de särskilda reglerna för den kvinnliga arbetskraften skall kvinnor, som användes till hantverks- eller industriellt arbete, beredas oavbruten ledighet för nattvila under minst elva timmar varje dygn. I denna ledighet skall ingå tiden mellan kl. 22 och kl. 5 eller, efter medgivande av arbetarskyddsstyrelsen, annan tid om sju timmar i följd mellan kl. 22 och kl. 7. Även från dessa regler får avvikelse göras vid nödfallsarbete och i vissa andra särskilda fall. Kungl. Maj:t kan dessutom beträffande visst slags arbete eller visst arbetsställe medge att kvinnor användes till arbete mellan kl. 22 och kl. 5 i vidare utsträckning än som annars skulle vara möjligt.

Betraktar man bestämmelserna om nattarbete mot bakgrund av de förhållanden, som nu råder inom arbetslivet, är det mycket som talar för att dessa bestämmelsers betydelse från arbetarskyddssynpunkt inte är lika stor i våra dagar som tidigare. Arbetstidens förkortning, den alltmer ökande mekaniseringen inom industrien, förbättrade arbetshygieniska förhållanden och den starkt höjda levnadsnivån för alla grupper av arbetstagare gör att nattarbete inte på samma sätt som förr behöver innebära våda för arbetstagarnas hälsa. Samtidigt som insättandet av kapitalkrävande maskinell utrustning i produktionen varit en viktig faktor för förbättringen av arbetstagarnas villkor har kravet på ett effektivt utnyttjande av de nämnda produktionsresurserna ökat behovet av nattarbete.

Det särskilda nattarbetsförbudet för kvinnor vilar på uppfattningen att kvinnorna har mindre motståndskraft mot de hälsorisker, som kan vara förenade med nattarbete, men får i viss mån även ses som ett uttryck för ett särskilt skyddsbehov, bottnande i att kvinnorna tidigare haft svårare att göra sig gällande på arbetsmarknaden än männen. I sistnämnda hänseende har en radikal förändring skett. Bland kvinnorna finns en arbetskraftsreserv, som vårt näringsliv ivrigt efterfrågar för sin fortsatta expansion, och kvinnorna har nu andra förutsättningar än förr att hävda sin ställning på arbetsmarknaden. Ännu återstående löneskillnader mellan män och kvinnor utjämnas och skall enligt arbetsmarknadsparternas överenskommelse vara avskaffade inom få år. Denna utveckling mot jämställdhet mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden gör det naturligt att till granskning ta upp lagbestämmelser, som kan vara ägnade att konservera bestående skiljaktigheter mellan manlig och kvinnlig arbetskraft när det gäller möjligheterna att uppnå samma uthyle av en likvärdig anställning.

Arbetarskyddsstyrelsen har föreslagit en ändring i fråga om det sär-

skilda nattarbetsförbudet för kvinnor såtillvida att Kungl. Maj:ts befo-genhet att meddela dispens skulle överflyttas på styrelsen. Förslaget, som godtagits av så gott som samtliga remissorgan, skulle dock endast inne-bära en i och för sig välkommen administrativ förenkling. De omständig-heter som jag i det föregående berört talar för att man bör gå längre än arbetarskyddsstyrelsen föreslagit.

Den moderna yrkeshygienen och utvecklingen i övrigt har gjort, att frågan om det särskilda nattarbetsförbudet för kvinnor numera knappast framstår som en arbetarskyddsfråga i egentlig mening. I stället synes pro-blemet på senare tid huvudsakligen ha kommit att röra barnens situation, då modern arbetar borta på natten. Detta är emellertid ett spörsmål, som enligt min uppfattning inte ägnar sig för behandling i arbetarskyddslagen. Man får i detta sammanhang också hålla i minnet, att förbudet endast gäller hantverks- och industriarbete, medan vård- och serviceyrkena och därmed jämställda arbetsområden ligger utanför bestämmelsens tillämp-ningsområde.

Vid bedömande av behovet av det särskilda nattarbetsförbudet har stats-makterna inte minst fäst avseende vid att de i industriellt arbete verk-samma kvinnorna genom sina organisationer tidigare uttalat sig för en regel av detta slag. Härvidlag har en omsvängning inträtt. I samband med att kvinnolönefrågan tagit ett avgörande steg mot en lösning, som tillfredsställer kvinnornas önskemål, har företrädare för Svenska arbets-givareföreningen och Landsorganisationen inför mig givit till känna som sin gemensamma uppfattning att särbestämmelserna för kvinnors natt-arbete nu kan utgå ur lagen.

Jag hyser med hänsyn till det anförda inte några betänkligheter mot att avskaffa det särskilda nattarbetsförbudet för kvinnor. Det kan tilläggas, att detta förbud inte har någon motsvarighet i dansk eller norsk lagstift-ning.

I fortsättningen kommer alltså villkoren för nattarbete att för både män och kvinnor regleras genom bestämmelserna om det generella n a t t a r b e t s f ö r b u d e t. Som dessa regler nu är utformade skall i nattvilan ingå tiden mellan kl. 23 och kl. 5, om inte dispens meddelas av arbetarskyddsstyrelsen. För att möjliggöra tvåskiftsarbete även i fall då veckoarbetstiden uttages under fem dagar bör, i överensstämmelse med önskemål som uttalats av arbetsmarknadsparterna, en jämkning gö-ras så att den tid, som skall ingå i nattvilan, bestämmas till tiden mellan kl. 24 och kl. 5.

För att arbetet skall kunna bedrivas i treskift fordras dispens av ar-betarskyddsstyrelsen från bestämmelsen om att tiden mellan kl. 24 och kl. 5 skall ingå i nattvilan. I det kommittéförslag, som låg till grund för arbetarskyddslagen, förutsattes att dispens från det generella nattarbets-förbudet, även utan tillstyrkan av arbetstagarna, skulle kunna medges på

företagsekonomiska skäl. Vissa senare uttalanden i förarbetena till lagen har dock kunnat föranleda tveksamhet på denna punkt och har tagits till intäkt för en återhållsam praxis. Med hänsyn till den betydelse som skiftgång med nattarbete kan ha för ett effektivt utnyttjande av industriens produktionskapacitet vill jag uttala, att det inte bör möta något hinder att utnyttja den ifrågavarande dispensbestämmelsen även i fall då endast företagsekonomiska skäl åberopas.

Arbetarskyddslagen innehåller en bestämmelse, som förbjuder användande av kvinnor till **a r b e t e u n d e r j o r d**. På denna punkt är vårt land bundet av Internationella arbetsorganisationens konvention nr 45, som kan sägas upp av Sverige med verkan tidigast från mitten av år 1968. Förbudet i arbetarskyddslagen är absolut, medan däremot konventionen medger vissa undantag. Enligt konventionsbestämmelsen, sådan den lyder i svensk översättning, kan från förbudet undantagas personer, som intar en ledande ställning och inte utför manuellt arbete, personer, som användes till sanitär eller social tjänst, personer, som under loppet av sina studier för yrkesutbildning tillbringar en tid i de underjordiska delarna av en gruva, och andra personer, som för utövande av ett icke manuellt yrke tillfälligtvis har att nedstiga i de underjordiska delarna av en gruva.

Arbetarskyddsstyrelsen har föreslagit att styrelsen skall få möjlighet att ge dispens från förbudet mot arbete under jord i den omfattning, som undantag är medgivet enligt konventionen. Jag ansluter mig till detta förslag. Dispens bör dock inte fordras för att kvinna i överordnad ställning skall få arbeta under jord. Bestämmelserna bör, utan att någon avvikelse i sak är avsedd, utformas något annorlunda än den svenska översättningen av konventionstexten. Beslut av arbetarskyddsstyrelsen i dispensärende bör kunna överklagas i vanlig ordning.

Då det är angeläget att de av mig förordade lagändringarna träder i kraft snarast möjligt, bör det få ankomma på Kungl. Maj:t att förordna om ikraftträdandet.»

Lagrådet

Lagrådet har lämnat författningsförslaget utan erinran.

Utskottet

Genom propositionen framlägges förslag till ändring i arbetarskyddslagen i tre olika avseenden. Sålunda föreslås att särbestämmelserna beträffande kvinnors nattarbete slopas, att det generella nattarbetsförbudet jämkas samt att dispensmöjlighet från förbudet mot kvinnors användande till arbete under jord införes. Därutöver göres i propositionen ett för praxis vägledande uttalande angående meddelande av dispens från det generella

nattarbetsförbudet. På samtliga punkter framställs i motionerna I: 730 och II: 884 yrkanden, som kommer att redovisas i det följande.

Motiveringen för förslaget att slopa det särskilda nattarbetsförbudet för kvinnor är att modern yrkeshygien och utvecklingen i övrigt gjort att utsträckt nattvila för kvinnor inte längre framstår som en arbetarskyddsfråga i egentlig mening. Vidare åberopas i propositionen att särbestämmelserna endast gäller hantverks- och industriellt arbete samt att arbetsmarknadens huvudorganisationer som sin mening givit till känna att bestämmelserna bör utgå ur lagen. I motionerna framhålls å andra sidan att nattarbete medför sociala problem samt att samhällets resurser när det gäller serviceanordningar av olika slag, t. ex. natthem för barn, icke förslår för det ökade behov, som blir en följd av propositionens förslag. Motionärerna yrkar därför avslag på propositionen i denna del men föreslår samtidigt att det av arbetarskyddsstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t framlagda förslaget att överflytta dispensrätten beträffande särbestämmelserna från Kungl. Maj:t till arbetarskyddsstyrelsen genomföres, varigenom en administrativ förenkling skulle vinnas.

Enligt utskottets mening bör nattarbetsförbudet för kvinnor inte ses som ett fristående problem utan måste bedömas i det större sammanhang, som frågan om kvinnornas ställning på arbetsmarknaden över huvud taget utgör. I detta avseende har under senare år utvecklingen gått mot en alltmer genomförd jämställdhet mellan kvinnor och män, och vid avtalsrörelserna i år har överenskommelser träffats om avskaffande av de särskilda kvinnolönerna. Det är vid sådant förhållande följdriktigt att man även inom den arbetsrättsliga lagstiftningen strävar mot ett enhetligt regelkomplex för kvinnliga och manliga arbetstagare. Enär det särskilda nattarbetsförbudet, såsom departementschefen framhåller, inte längre är motiverat ur arbetarskyddssynpunkt och Landsorganisationen, som bland sin medlemmar kan räkna flertalet av de i industriellt arbete sysselsatta kvinnorna i vårt land, hyser den uppfattningen att förbudet bör slopas, vill utskottet icke motsätta sig propositionens förslag. Utskottet avstyrker därför motionärernas yrkande i denna del.

Enligt arbetarskyddslagen skall alla arbetstagare, såväl kvinnliga som manliga, beredas erforderlig ledighet för nattvila. I denna ledighet skall ingå tiden mellan klockan 23 och klockan 5. För att möjliggöra tvåskiftsarbete även i fall då veckoarbetstiden uttages under endast fem dagar, föreslås i propositionen den jämkningen av bestämmelserna att i nattvilan skall ingå tiden mellan klockan 24 och klockan 5. I motionerna har yrkats avslag på propositionen i denna del. Det i propositionen framlagda förslaget överensstämmer med önskemål framförda av arbetsmarknadens parter. På grund härav och då förslaget får anses som en naturlig följd av femdagarsveckans genomförande ansluter sig utskottet till propositionens förslag och avstyrker följaktligen motionsyrkandet.

För närvarande råder totalförbud att använda kvinnor till arbete under jord i gruva eller stenbrott. Arbetarskyddsstyrelsen föreslog i sin förenämnda skrivelse, att styrelsen skulle få meddela dispens från förbudet i fyra olika fall angivna i Internationella arbetsorganisationens, av Sverige godkända konvention i ämnet. Departementschefen har anslutit sig till styrelsens förslag med den ändringen att han förordat att dispens inte skall fordras för att kvinna i överordnad ställning skall få arbeta under jord. I motionerna yrkas att dispens skall krävas även i detta fall, då arbetarskyddsstyrelsen därigenom får möjlighet att undersöka hur förhållandena på platsen gestaltar sig i det enskilda fallet.

När det gäller det generella nattarbetsförbudet har undantag stadgats för arbetstagare i överordnad ställning, medan arbetarskyddsstyrelsen äger dispensera under vissa förutsättningar från förbudet beträffande andra arbetstagare. Samma princip har också gällt rörande det särskilda nattarbetsförbudet för kvinnor. Utskottet finner det vid sådant förhållande lämpligt att man även beträffande reglerna för kvinnors användande till arbete under jord tillämpar samma princip och således medger generellt undantag för arbetstagare i överordnad ställning men gör undantag för andra arbetstagare beroende av dispens från arbetarskyddsstyrelsen. Utskottet tillstyrker därför propositionens förslag och avstyrker därmed motionsyrkandet.

Från det generella nattarbetsförbudet äger arbetarskyddsstyrelsen medge undantag dels då det av uttalande från arbetstagar sidan framgår att arbetstagarna finner undantaget önskvärt och ohälsa eller överansträngning inte kan befaras uppkomma därigenom, dels ock utan tillstyrkan av arbetstagarna när särskilda skäl föranleder därtill. Departementschefen har i propositionen till vägledning för den framtida dispensgivningen uttalat, att som sådana särskilda skäl får godtagas även enbart företagsekonomiska skäl. I motionerna göres gällande att dispens på sådan grund inte kan vara förenlig med den sociala hänsyn, som arbetarskyddslagen är ett uttryck för.

Förevarande fråga var föremål för riksdagens behandling 1960, då motioner väcktes med yrkande om sådan ändring i arbetarskyddslagen att avvikelse från bestämmelserna om nattvila skulle få ske med hänsyn till ekonomiska faktorer. Riksdagen avtog visserligen motionerna med hänvisning till att överläggningar i frågan mellan arbetarskyddsstyrelsen och arbetsmarknadens huvudorganisationer var förestående men gjorde samtidigt följande uttalande: »För att svensk industri skall kunna bestå i den alltmer hårdnande utländska konkurrensen förutsätter de stora kapitalinvesteringarna i viss mån ett effektivare utnyttjande av produktionsapparaten. Detta skulle kunna uppnås genom ökad användning av treskiftsarbete.» Departementschefens yttrande i förevarande proposition överensstämmer i stort sett med detta riksdagsuttalande. Utskottet har icke heller någon anledning att nu fråntråda den ståndpunkt som 1960 års riksdag sålunda

intog. Utskottet vill emellertid understryka ett uttalande som riksdagen därvid gjorde, nämligen att en dispensgivning, som saknar stöd hos arbetstagsidan, icke torde leda till något större utbyte för arbetsgivaren. Mot arbetstagnas vilja lär nämligen en arbetsgivare få svårt att effektivt genomdriva att arbetstagarna deltaga i nattarbete. Dessa omständigheter talar enligt utskottets mening för att dispensgivning utan tillstyrkan från arbetstagsidan bör meddelas med mycket stor försiktighet.

I övrigt har propositionen icke givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att riksdagen med avslag å motionerna I: 730 och II: 884
måtte bifalla förevarande proposition, nr 167.

Stockholm den 18 maj 1962

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Strand*, Nils Elowsson, Axel Svensson, fru Hamrin-Thorell, fru Carlqvist, fru Gärda Svensson*, fröken Nordström och herr Enarsson;

från a n d r a kammaren: herrar Nilsson i Göteborg, Lundberg, Rimmerfors, fru Ekendahl, fröken Sandell, herrar Jönsson i Ingemarsgården, Björkman och Gustavsson i Alvesta.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Nilsson* i Göteborg, som ansett

a) att det avsnitt av utskottets utlåtande som börjar å s. 15 med orden »Förevarande fråga» och slutar med orden »stor försiktighet» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Enligt utskottets mening utgör en enskild företagares intresse av att bedriva nattarbete icke i och för sig tillräckligt motiv för att tillåta nattarbete. Utskottet kan därför inte godtaga det av departementschefen gjorda uttalandet att dispens från nattarbetsförbudet skall kunna meddelas utan arbetstagnas tillstyrkan i fall då endast företagsekonomiska skäl åberopas. För dispens bör krävas, att det därutöver föreligger andra omständigheter som gör nattarbete försvarligt. Utskottet avstyrker därför propositionen i denna del.»

b) att utskottet bort hemställa,

»A. att riksdagen med bifall till motionerna I: 730 och II: 884 måtte avslå förevarande proposition, nr 167, såvitt

den angår frågan om dispens från det generella nattarbetsförbudet, samt

B. att riksdagen med avslag å motionerna I: 730 och II: 884 måtte bifalla förevarande proposition, nr 167, i övriga delar.»